

Szoftverjog – személyhez fűződő jogok

A szerzőknek, mint már korábban is emlegettem, két nagy csoportba sorolható jogosultsági vannak. Az első halmaz a személyhez fűződő jogoké, míg a második a vagyoni jogoké. Ismerkedjünk meg ezekkel kicsit közelebbről.

Elhatárolás

A személyhez fűződő jog, mint kifejezés kicsit talán félrevezető, hiszen, ha valaki ezt a szókapcsolatot említi, akkor – a szerzői jogászokon kívül – mindenkinek először a polgári törvénykönyv vonatkozó rendelkezései jutnak eszébe.

Amely – bár rokon terület – mégsem pontosan egyezik a szerzői jogban használt fogalommal.

Lássuk először a polgári jogot, mint mögöttes joganyagot¹. Tehát a személyhez fűződő jogoknak ebből a szempontból több alcsoportja lehetséges. Ilyenek a Ptk. 76.§-ban felsoroltak:

- az egyenlő bánásmód követelményének megsértése,
- a lelkiismereti szabadság sérelme,
- a személyes szabadság jogellenes korlátozása,
- a testi épség, az egészség, valamint a becsület és az emberi méltóság megsértése

Láthatjuk, hogy itt többnyire az Alkotmányból is ismert szabadságjogok köszönnek vissza, a diszkrimináció tilalma, a szabad vallásgyakorlás, az emberi méltóság védelme.

A bíróság jogértelmezése pedig még szélesebbre tárja ezeket a kapukat. Elég ha csak arra gondolunk, hogy 1995-ben a Legfelsőbb Bíróság megállapította a hátrányos megkülönböztetés tényét, mikor egy pénzintézet, illetve egy biztosító társaság bejárata nem tette lehetővé, hogy azt mozgássérült személyek is megközelítsék.

A szerzői jogban kifejezetten az egyenlő bánásmód követelményét felállító szabályt nem találunk. Erre vonatkozó következtetést vonhatunk le mégis abból, hogy a szerzősség lehetőségét kifejezetten csak a mű megalkotásától teszi a törvény függővé. A helyzet „nemszabályozással” pedig visszautal a Ptk. említett paragrafusára.

Csak erélyesen!

Ha például egy megrendelő szoftver fejlesztő munkájáért csak azért fizet kevesebbet, mert a programozó nő, az

adott hölgy joggal háborodhat fel, és fordulhat a bírósághoz. 2004. januárja óta egységesebb lett a jogrendszer annyiban, hogy most már nem csak a munkaviszony, hanem a munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyokban is az igazságtalan megkülönböztetés esetében a munkáltatót (megbízó, foglalkoztató, stb.) terheli a bizonyítási kötelezettség, mely szerint a kisebb bér fizetésének más okai is fennállnak,... hogy a megkülönböztetés nem volt jogellenes.

Nézzük ezt a példát kicsit alaposabban kifejtve:

Klementina tizenkét éves kora óta perfekt C programozó, az évek folyamán elvégezte az egyetem informatika karát, tudását bővítette (C++-ban is profi lett), látókörét szélesítette, és valamely rejtélyes okból kifolyólag úgy döntött, hogy a szőke haj, jobban megy a szemszínéhez. Már másfél éve dolgozik az egyik szoftveróriásnak, mikor felvesznek mellé egy új kollégát: Taszilót.

A projecten közösen munkálkodnak, Klementina tanítgatja az új jövevényt, a bérüket banki átutalással kapják, minden szép és jó, mindaddig, míg egy céges bulin ki nem derül, hogy Klementina zöldfülű munkatársa közel másfélszer annyit keres, mint a lány. Ha most hősnőnk, miután sikertelenül próbálja meg tisztázni a helyzetet a cégvezetéssel, bírósághoz fordul, a cég kell, hogy bizonyítsa mennyi egyéb – a cég számára hasznos, és ezért a magasabb fizetésében megmutatózó – erénye van Taszilónak. Amennyiben ez nem sikerül, Klementina fizetésemelésre is feltehetően sor kerül, – a bíró személyétől illetve a kereseti kérelemtől függően – akár több hónapra visszamenőleg is.

Ha azonban a munkavállalók közötti különbségtétel alapja, hogy Klementina csak főiskolát, míg az új jövevény két egyetemet is elvégzett, a fizetés különbségnek helye van még akkor is, ha Tasziló C++ tudása (a közgazdász és gépész diplomája dacára) fabatát sem ér.

¹ Mögöttes annyiban, hogy ha nem találunk esetleg a szerzői jogban megfelelő szabályokat, akkor a jó öreg Ptk-t kell elővonnunk, és abban kutatni válasz után.

A névviselés joga

Mindenkinek joga van a névviselésre. Sőt, tovább megyek – a törvény korlátai közt, mindenkinek joga van arra, hogy olyan nevet viseljen, amelyet szeretne. Ennek szabályait egy 1982-ből származó törvényerejű rendelet szabályozza. A névváltoztatást a belügyminiszter engedélyezi. Az első változtatás 10.000 minden további 20.000 forint. Ha például szeretnénk felvetetni nicknevünket az anyakönyvbe, annak várhatóan ilyen illeték költségei lesznek... és várhatóan nem fog sikerülni, mert a neveknek a magyar nyelvhez kell igazodniuk. Persze ha András néven csetelünk, miközben minket Péternek hívnak, a változás nem kudarcra ítélt. Csupán annak van kevés esélye, hogy pl: Dudás Eowen Ágnessé válhassunk az eljárást követően.

A szerzői jog ezen a ponton különleges helyzetet teremt, ugyanis lehetőséget ad – anyakönyvezés nélküli – névváltoztatásra. Felvett néven u.n. „művésznéven” vagy „írói álneven” is dolgozhatunk. Ahogy azt már sokan előttünk megtették, elég csak P. Howard-ra gondolunk.

Ugyanakkor figyelniük kell arra, hogy választott nevünkkel ne sértsünk meg más. Azaz, nem szórhatjuk tele a falu postaládáit röplapokkal, melyeken a szomszédunk neve alatt, silány minőségű, és minden egyes falubelit végig sértő verseket költöttünk, bármennyire is haragszunk rá a zöldebb füve miatt.

Külön érdekessége a dolognak, hogy ha mondjuk Kertész Áron fiaként az Imre nevet kaptuk, és valamikor 20-25 évesen íróvá cseperedünk, – kérésre – a saját nevünket leszünk kénytelenek valamilyen kiegészítő jellel, toldással vagy szóval ellátni, nehogy összetéveszthetővé váljunk a Nobel-díjas elődünkkel, persze asztalos vagy pék nyugodtan lehetünk a megkülönböztető jelzés nélkül is.

Tekintve, hogy jóhírnév sérelmének kérdését már az előző számban tisztáztuk, átevezhetünk ténylegesen a szerzői jog tengerére. Vitorlát bonts!

A mű nyilvánosságra hozatalának joga

A törvény által említett első jogosultság a mű nyilvánosságra hozatalának joga. Ez egészen pontosan azt jelenti, hogy a szerző maga döntheti el, meddig akar az asztalfiókja – winchestere – számára dolgozni, és mikor ad egy esélyt magának, hogy művével előrukkolva világhírre tegyen szert. A nyilvánosságra hozatalhoz adhatunk szóban, vagy írásban engedélyt. Megadottnak tekinthető ez akkor is, ha a programunkat, alkotásunkat közzé tesszük a neten. A nyilvánosságra hozatal lehetőség és nem kötelesség. Ugyanakkor vélelem szól amellett, hogy ha egy felhasználási szerződés keretében jogokat adunk az általunk alkotott mű többszörözésére és terjesztésére, akkor egyúttal a nyilvánosságra hozatalához is hozzájárultunk. Ez ugyanakkor fordítva nem igaz. Ha tehát egy játékprogramot átadunk kipróbálásra, az nem jelenti azt, hogy az, aki megkapta továbbadhatja vagy akár másolatokat készíthet róla.

Engedély kell nem csak a mű egészének, hanem a részletek nyilvánosságra hozatalához is. Tehát ha a játékprogram demo változatával akar megrendelőnk kedvet csinálni a vásárlóknak, a demo változatot is csak az engedélyünkhöz közzé tegyük az számítógépes lapban vagy akár

a weben. Kicsit mások a körülmények, ha mondjuk a jogdíjnak egy jelentős részét már megkaptuk, a tényleges programátadás előtt.

Ha irodalmi párhuzamot keresünk, Kafka az egyik legjobb példa. Az örök elégedetlen író, aki szinte mániákusan vetette tűzre írásait, halálos ágyán is azt kérte barátaitól, hogy égessek el a be nem fejezett, illetve ki nem adott műveit. Az egyes gimnazisták szerint átkozott Max Brod azonban nem hallgatott rá, így lehet jelenleg is tananyag „A per”, illetve „A kastély.” Talán pont ezen a példán okulva rendelkezik jelenleg is úgy a szerzői jogi törvény, hogy az alkotó halálát követően előkerült művek vonatkozásában a szerző nyilvánosságra hozatalhoz való hozzájárulását megadottnak kell tekinteni. Az már más kérdés, hogy ezt a vélelmet jogutódja, örökösei megdönthetik, ámbár miért tennék, mikor a felhasználási szerződéseket helyette ők fogják megkötni, és a jogdíj őket illeti majd meg.

Ugyanennek a jognak van másik arca is. Ez pedig a nyilvánosságra hozatalhoz adott hozzájárulás visszavonása. Első ránézésre idegennek tűnhet ez a szabály. Való igaz, ritkán használt jogintézményről van szó. Leginkább azért, mert már megadott engedélyt visszavonni csak alapos okból és kártalanítás mellett lehet. A visszavonás hatálya ilyenkor teljes, a visszavont művet sem felhasználási szerződés keretében, sem szabad felhasználás formájában nem lehet használni. A visszavonási jog a szerződéses jogviszonyban felmondási oknak minősül, és csak akkor gyakorolható, ha a szerző a kártalanítási költségeket fedező biztosítékot ad. A további kitétel pedig az, hogy ha a szerző ismételtlen meggondolja magát és mégis szeretné nyilvánosságra hozni művét, a korábbi felhasználási jogosultat u.n. „előfelhasználási jog” fogja megilletni, ami az elővásárlási joghhoz hasonlít.

Példálódzunk...

Adott egy programozó, nevezzük Java Benedeknek, aki magányos harcosként fejlesztget a kishűgának egy estimese felolvasó programot. A program működik. Hug persze elmeséli az oviban mindenkinek, hogy neki milyen nagy és okos bátyja van. A programnak híre megy, és az Ovónők Országos Szövetsége (a továbbiakban: OOSz) is szemet vet az alkotásra, meg is keresik programozónkat. Megállapodnak a feltételekről, a fizetendő díjról és Benedek buta módon – vagy mert nem olvasott elég Linuxvilágot – kizárólagos jogokat ígér a Szövetségnek. Eltelik pár nap, és megjelenik a Babysitterek Ligája, akik lényegesen több pénzt ajánlanának a programért, ami azonban már elkelt. Benedek, miután tanulmányozta a szerzői jogi törvényt, azt a csalafinta megoldást találja ki, hogy a program nyilvánosságra hozatalához adott jogot visszavonja, ugyanis, indokolása szerint „nem helyes az, ha a gyerekeknek géppel olvastatunk fel ahelyett, hogy magunk mellé ültetnénk a kicsiket minden este, és mesélnénk nekik óriásokról és törpékről, meg sárkányokról, akik nem eszik meg a királylányokat vacsorára.” Az indok – lássuk be – alapos. Az Ovónők Szövetsége bánatosan ugyan, de tudomásul veszi a döntést és a szerződés felmondását. Mivel még túl sok beruházást nem eszközöltek ezzel kapcsolatban, Benedeknek mindössze azon

levelek postaköltséget kell megtérítenie, amelyekben sajnálatos értesítik a megrendelőket, hogy a termék mégsem kerül forgalomba. Benedek ezután – mondván hogy újra megváltoztak az indokai, mert a „gépi mese még mindig jobb, mint a semmilyen” – leül tárgyalni a szoftverről a Babysitterekkel, és ha időközben már okosodott (vagy megkeresett egy ügyvédet), akkor nekik nem kínál kizárólagos jogokat. A szerződést azonban annak megkötése előtt meg kell mutatnia az OOSz-nek, és ha azok az újrafogalmazott feltételek mellett szerződni szeretnének, őket illeti meg az elsőbbség.

Hol van ebben a turpisság? Ott, hogy ha Benedek időszakos megingása nem volt őszinte, és a gyerekek iránt érzett rokonszenve – mellyel élő mesélőt kívánt nekik program helyett – csak színlelés volt, könnyen előfordulhat, hogy az OOSz bírósághoz fordul, és kéri a helyzet orvoslását, méghozzá olyan módon, hogy az eredetileg kialakított díjért nyerjen kizárólagos felhasználási jogokat.

A helyzet még egy kicsit komplikáltabb, ha Benedek a mesefelolvasó programot munkaviszony keretében fejlesztette. Ha ilyen esetben, a szoftver elkészítését és bemutatását követően következik be életében az a lelki törés, amely miatt nem akarja, hogy a gyerekek PC mesélőt hallgassanak, akkor a folyamatot már nem tudja megállítani. Mindössze annyit érhet el, hogy a felolvasó szoftverről lemarad a neve. Azaz, ha nem árulja el senkinek, senki sem fogja megtudni, hogy ő volt a „gépmesélés” atyja.

A névfeltüntetéshez való jog

Az előbbi példával el is jutottunk a névviseelés problémájához. Aki volt már valaha nagyobb cégnél programozó, vagy próbálta már megtalálni egy szoftver szerzőjét, az meglepődve olvashatta az előző sorokat. Nem, nem az történik, amire következtetnénk, hogy minden programozó mindig visszavonja a nyilvánosságra hozatalhoz adott engedélyét, és ezért kell őket eltüntetni a cd-ről. Hanem sokkal inkább az a jogsértő tendencia hatalmasodik el – nem kevés amerikai behatásra – hogy a szerzők névtelenségbe vesznek. Sokkal inkább az a helyzet, hogy nem tudják, jogukban állna szerzőként feltűnni, vagy egyszerűen csak nem merik szóvá tenni ez irányú igényeiket. Szoftverek esetében nehézség az is, hogy a szerzők nevének feltüntetésére adott

esetben csak a forráskódban történik meg, amit azonban – leszámítva a nyílt forráskódú programokat – titokban tartanak.

A névfeltüntetésén kívül megilleti a jog a szerzőt, hogy fel lépjen azzal szemben, aki szerzői minőségét kétségbe vonja. Megilleti ez a jog azt is, aki a felhasználási jogokkal rendelkezik, aki adott esetben a „c” betű jogosultja.

A mű integritásához való jog

A legfontosabb és valóban használható jog azonban a mű egységének védelme. A szerző érdekeit sérti a mű bármiféle torzítása, becsületére vagy hírnevére sérelmes eltorzítása. Ide tartozik például, ha valaki trójai falovakkal teszi tele más programját. Ez persze nem jelenti azt, hogy bármiféle változás sérelmes, hiszen a művet előnyére változtatható persze – a magyar szabályok szerint – csak a szerző hozzájárulásával. A szerző azonban visszaélészerűen ezen hozzájárulást nem tagadhatja meg. Szoftver esetében például annak egy nem tetsző irányban történő továbbfejlesztése esetén az engedély megtagadásával – munkaviszonyban alkotott mű kivételével – megfékezhető a folyamat. A kivétel esetében azonban ismételtlen csak a névfeltüntetése kérhető.

Végszó

A személyhez fűződő jogok másik sajátossága, hogy azok nem ruházhatóak át, azokról lemondani nem lehet, már nem létezhet az a rabszolga jellegű munka, mikor az alkotást egy jó nevű ember műveként jelenik meg, csak azért, mert annak „neve eladható.” Ez előfordulhatott régen híres és lusta írókkal... ám mostanában tekintve az egyébként is névtelen programozókat, kevésbé valószínű. Le kell szögeznünk azonban, hogy mikor egy szoftvert „eladunk” egy cégnek, az említett jogaink megmaradnak. Felszólalhatunk, ha azt a nevünk nélkül akarják közzé tenni, ugyanúgy, mintha azt megcsonkítva akarják közzétenni.

Dr. Dudás Ágnes (dudas.agnes@abend.hu) ügyvédjelölt, az FSF egyik aktivistája. 2004-ben végzett az ELTE Jogtudományi Karán. Szakdolgozatát a szoftverek szerzői jogi védelméről írta, a 2003-as évet pedig e terület kutatásával a berlini Humboldt Egyetemen töltötte.